

Вікторія Лемещенко-Лагода
Таврійський державний агротехнологічний
університет імені Дмитра Моторного
ORCID ID: 0000-0002-1080-5510

ЛЕКСИКОГРАФІЧНІ СТРАТЕГІЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНО- МАРКОВАНИХ ЛЕКСЕМ У МІНОРИТАРНИХ МОВАХ ШОТЛАНДІЇ: ГЕЛЬСЬКІЙ ТА МОВІ СКОТС

Анотація. Стаття присвячена лексикографічним стратегіям репрезентації національно-маркованих лексем у словниках шотландської гельської та шотландської мови скотс. Основна увага приділяється особливостям збереження мовної ідентичності через фіксацію у словниках національно-маркованих одиниць. Словникові статті для національно-маркованих одиниць обох мов аналізуються на мікроструктурному рівні.

Ключові слова: національно-марковані одиниці, національно забарвлені лексеми, лексикографія, мікроструктура, параметри фіксації.

Культурно-історична цінність і значущість кожної мови зумовлена, перш за все, тим, що мова є не тільки засобом комунікації, а й способом збереження численних знань і традицій певного народу, засобом зв'язку між поколіннями, невід'ємною складовою, без якої саме існування нації як такої стає неможливим. Мова є дзеркалом національної культури, у якому відображаються реальний та духовний світ людини, умови її життя, національний характер, менталітет, звичаї, традиції, вірування, система цінностей, тобто унікальний світогляд і культурний досвід її носіїв.

Проблема формування національно-культурної ідентичності й її збереження засобами національної мови особливо гостро стоїть у спільнотах, де національна мова є міноритарною та (або) знаходиться на межі свого зникнення. Адже, загибель мови, таким чином, може призвести й до загибелі культури та історії певного народу, його подальшої асиміляції до домінуючої мови та нації. Отже, мова виступає не просто інструментом для спілкування; вона слугує сховищем колективної пам'яті та історичного досвіду. Саме тому на сучасному етапі розвитку лінгвістичної науки все більше уваги приділяється питанням

співвідношення мови та культури, їх взаємодії та кореляції тощо (Лемещенко-Лагода, 2024).

У сучасних лінгвокультурології та лексикології функціонує низка термінів на позначення лексичних одиниць з національним компонентом, серед яких «національно-маркована одиниця», «реалія», «безеквівалентна лексика», «етнолексема», «культурема», «культурно-маркована лексика», «етномаркована лексика», «фонова лексика», «культурне слово» тощо. Беручи до уваги різноплановість підходів до визначення та різноманітність цих понять, варто наголосити, що кожне з них має спільні риси, саме тому усі існуючі терміни на позначення лексики з національним компонентом варто розглядати у розрізі однієї категорії, яку доцільно охарактеризувати як «національно-маркована лексика». Саме національно-марковані лексеми здатні зберігати та передавати «код нації» від покоління до покоління, сприяти підтримці національної культури та інтересів (Лемещенко-Лагода, 2024).

Одну з провідних ролей у цьому відіграють словники міноритарних мов, які виступають не лише як джерело нормативної інформації, а й як інструмент кодифікації та збереження унікальних мовних явищ, які можуть бути втрачені в умовах глобалізації та асиміляційного тиску.

Аналізуючи сучасну соціолінгвістичну ситуацію у Шотландії, варто наголосити на міноритарності шотландської гельської мови та мови скотс відносно мажоритарної позиції британського варіанта англійської мови. Саме тому словникові видання цими мовами мають сприяти утвердженню статусу обох мов на території Шотландії та їх популяризації серед місцевого населення через виконання таких функцій як інформативна, нормативна, лінгвістично орієнтована, комунікативна, просвітницька (Демська, 2010: 63).

Виходячи зі специфічного призначення словників міноритарних мов, мікроструктура таких видань має будуватись на принципах лінгвоцентризму та антропоцентризму, тобто надавати опис реєстрової одиниці на всіх рівнях мови,

а також відповідати запитам користувачів, які найчастіше прагнуть розширити свої знання або повністю вивчити мову.

Мікроструктура проаналізованих словників шотландської гелльської мови (*Gaelic Dictionary (Gaelic-English, English-Gaelic), Gaelic-English and English-Gaelic dictionary, Essential Gaelic Dictionary, The Pocket Gaelic-English, English-Gaelic Dictionary*) характеризується наявністю 4 (чотирьох) сталих компонентів: заголовного слова, синхронічних ідентифікаційних даних, маркування, тлумачення або перекладу. При цьому інформація щодо синтагматичних даних повністю відсутня, а зазначення діяхронічних ідентифікаційних даних, семантичних даних, перехресних посилань та приміток носить фрагментарний характер (Лемещенко-Лагода, 2024). Виявлені риси є загальними для всіх проаналізованих словникових видань, не зважаючи на їх обсяг чи призначення.

Отже, головним недоліком словникової статті до НМО у словниках гелльської мови виступає часткова відсутність етимологічних даних, територіальних і стилістичних позначок, культурологічного коментарю, вербальних ілюстрацій тощо, що ускладнює коректне використання поданого поняття користувачем лексичної одиниці в мовленні (Лемещенко-Лагода, 2024).

У свою чергу словникові статті до НМО шотландської мови Скотс у словниках *The Concise Dictionary of Scottish words and phrases, The Essential Scots Dictionary, Concise Scots Dictionary, Collins Scots Dictionary, 100 favourite Scots words*, характеризуються наявністю більшої кількості компонентів, що дозволяє зробити висновок про більш адекватне відтворення необхідного інформаційного мінімуму до НМО.

Так, мікроструктура словників шотландської мови Скотс характеризується наявністю 6 (шести) сталих компонентів: заголовного слова, діяхронічних ідентифікаційних даних, маркування, тлумачення або перекладу, синтагматичних даних, семантичних даних. При цьому інформація щодо синхронічних ідентифікаційних даних, перехресних посилань та приміток

носить фрагментарний характер. Однак, простежується прямопропорційна залежність кількості компонентів мікроструктури до обсягу словника: малі словники виявляють тенденцію до зменшення кількості компонентів мікроструктури, а середні та великі – до їх збільшення (Лемещенко-Лагода, 2024).

Проведений аналіз даних дозволяє також зробити висновок про відмінність лексикографічних параметрів, застосованих для фіксації національно-маркованих одиниць шотландської гельської мови та шотландської мови Скотс на мікроструктурному рівні.

Таким чином, словникові статті національно-маркованих одиниць у словниках шотландської мови Скотс тяжіють до комплексного розкриття поняття з залученням більшої кількості лексикографічних параметрів до її тлумачення, у порівнянні з аналогічними статтями у словниках гельської мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Демська, О. (2010). Вступ до лексикографії. Вид. дім «Києво-Могилянська академія».
2. Лемещенко-Лагода, В.В. (2024) Лексикографічні традиції фіксації національно-маркованих одиниць у гельській та шотландській Скотс міноритарних мовах і британському варіанті англійської мови. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 – Філологія. – Український державний університет імені Михайла Драгоманова, Київ.